

a) sa hneď, a to najneskoršie do 3 dní po odovzdaní tohto vyhlásenia, utvoril ad hoc nový súd, nezáleží na tom, akého druhu, ktorý v rovnakej lehote odsúdi Šrobára na trest smrti; ďalej musia byť tieto rozsudky smrti na Slovensku hneď uverejnené,

b) ríšska vláda musí okrem toho trvať na tom, aby boli traja sudcovia trestného senátu, ktorí vyriekli nad Šrobárom rozsudok na doživotný žalár, hneď poslaní do koncentračného tábora.

Trestným senátom vynesený rozsudok je výslovnou výzvou na všetky nepokojné živly na Slovensku, aby išli do nového puču, takže uvedené požiadavky ríšskej vlády zodpovedajú najvlastnejšiemu záujmu slovenskej vlády a samého slovenského štátu.³

ŠSÚA Bratislava. Nár. súd Bratislava, 1946, 68/235 (Ludin—Höfle). Podľa úradného odpisu pre potreby Národného súdu. Strojopis. (Z nemčiny preložil JŠ.)

569

1944, december. Praha. — Článok nemeckého veliteľa na Slovensku, generála SS H. Höfleho v protektorátnom časopise „Böhmen und Mähren“¹ o vojenských opatreniach nacistov proti Slovenskému národnému povstaniu.

Potlačenie slovenského povstania

Rozbitie boľševických bánd

Dnes je ľahké predstaviť si v plnom rozsahu, čo by znamenalo pre európsky front proti boľševizmu na juhovýchode a pre päťročnú slovenskú republiku, keby bol mal pokus o puč proti vlastnému štátu v neskorú jeseň toho roku úspech. Bez ťažkostí si môžeme predstaviť, akou výhodou môže byť pre Moskvu dezorganizovaná krajina s ozbrojenými hordami v tyle tvrdo bojujúceho frontu. Ťažko však budeme môcť kedy sledovať iluzionistické zmýšľanie jednej časti slovenskej inteligencie a tej dôstojníckej kliky, ktorá nebola schopná čestne bojovať v čase, keď zrada dvíhala hlavu ako nikdy predtým. Títo ctižiadostivci v spojení s dobrodruhmi, židmi a komunistami si vysnívali všetky možné štátne formy a boli odhodlaní odovzdať boľševickým agentom vedenie v krajine, ktorá tak ako temer žiadna žije uprostred zápasu národov našich čias v mieri a blahobyte.

Väčšina slovenského národa a jeho vláda, verná spojeneckým zväzkom, spoznala v poslednej minúte hroziace nebezpečenstvo. Šlo o celú doterajšiu výstavbu, šlo o existenciu republiky, šlo koniec koncov o slobodu slovenského národa. Na pranie prezidenta dr. Tisu vpochodovali koncom augusta prvé nemecké oddiely popri bielo-modro-červených závorách do slovenskej krajiny. Prichádzali ako vytužení osloboditelia krajiny od vraždy, teroru a boľševizmu. Prinášali poriadok a mier ľuďom, ktorí tu žili.

Tvrdenie, že šesť pancierových divízií stálo v pohotovosti, aby obsadili krajinu,

³ Nacistická požiadavka sa ihneď akceptovala. Osobitný revízny senát na Najvyššom súde v Bratislave dňa 3. 1. 1945 zrušil rozsudok Krajského súdu a všetkých obžalovaných odsúdil na trest smrti. (Tamtiež ako v pozn. 2.)

¹ Vydavateľom časopisu bol K. H. Frank.

patrilo k zámerným lžiam strojcov spiknutia, podobne ako hanebné hlásenia o „hrôzovláde nemeckej armády“ a o tom, že Nemci údajne strieľali pokojných Slovákov. V skutočnosti to boli slabé, napochytré zhromaždené vojenské jednotky, ktoré sa pod rozhodným vedením stmelili v jednotky údernej sily a ktoré prekonali ťažkosti nezvyklého boja proti úskočným povstalcom.

28. augusta dorazili prvé bojové skupiny na horné Považie a pochodovali do Žiliny. Tam už samotná povest o zjavení sa nemeckého wehrmachtu stačila na to, aby nahnala plieniacej zberbe neprekonateľný strach. O deň neskoršie bola Žilina v nemeckých rukách.

Kým na verejnosť prenikali stále nové hrôzostrašné zprávy z územia obsadených teroristami, nemecký wehrmacht začínal prvé plánovité operácie. Vojenské jednotky stáli nielen proti slovenským vojakom, ale aj proti ozbrojeným civilom, sovietskym agentom, Britom, Američanom, Francúzom a početným Čechom. Tí konali aspoň na vlastný príkaz, za akúsi novú československú republiku — väčšina pracovala vedome za záujmy Moskvy a Londýna.

Nasadenie bojovej jednotky nemeckého letectva, školy bojových navigátorov umožnilo energickým zásahom zaistiť masu slovenského letectva, ktoré bolo na západnom Slovensku. Školské posádky chladnokrvne pristávali na nepriateľských letiskách, ukoristili lietadlá a smelým útokom zajali prevrpené posádky aj s pozemným personálom. Tým sa dosiahlo, že bandy od začiatku nedisponovali podstatnými leteckými silami. Z navigátorskej školy sa okrem toho vytvoril jeden letecko-pechotný prápor pre zaistovacie úlohy v Považí.

Boj v roklinách a horách

Hlavné boje proti povstalcom prebiehali najprv na severe a severozápade krajiny. Po zabratí Žiliny nastúpili muži neskoršej divízie Tatra ťažký pochod cez úzky strečniansky priesmyk, aby oslobodili od bánd Turč. Sv. Martina, ktorý bol od 17. augusta terorizovaný. Naľavo a napravo úzkeho údolia sa strmo týčili skaliská. Skaly a zrúbané stromy uzatvárali cesty. V starých múroch niekdajších rytierskych hradov boli schované gulometné hniezda, ktoré svojou paľbou ovládali terén. Napriek prekážkam sa podarí úmysel spojiť severnú skupinu s bojovou SS skupinou Schill, ktorá sa prebýjala nahor z juhu. 21. septembra tieto jednotky spoločným postupom rozbíjajú nepriateľské bandy pri Martine a južne od Martina. V tvrdom boji zblízka stratili povstalci väčšinu svojich tankov a vyše 1200 zistených mŕtvych.

Mimoriadne výkony podala už dovtedy bojová SS skupina Schill. Z juhu, kde bola nasadená, dosiahla rýchlym postupom Trnavu a smelým útokom ju dobyla. V Nitre vyslovila slovenská posádka odhodlanie bojovať so zbraňou v ruke proti pučistom a starať sa o poriadok v svojej oblasti. Pri postupe Ponitriím smerom na Prievidzu podarilo sa oddielu srdnatých esesmanov prepadnúť stráže a dobyť veľký sklad pohonných látok, v ktorom bolo vyše jeden a pol milióna litrov benzínu, a brániť ho desať hodín proti presile, kým sa znovu obnovilo spojenie s kamarátmi. V podzemných priestoroch skladu sa našli okrem toho veľké zásoby munície a zbraní.

Využívajúc úspech v Martine, vyrazila bojová skupina Schill z vlastného rozhodnutia na Handlovú a pomaly postupujúc dosiahla východisko k sústreďnému útoku proti srdcu povstaleckého centra. Zabratím tohto miesta padla najdôležitejšia uhoľná oblasť Slovenska so všetkými ťažkými a strojnými zariadeniami neporušená do našich rúk. V elektrárni, ktorá znovu pracuje, sa preložili hlavné vypínače a prúd pre územie bánd bol vypnutý. Počas dvadsaťtyrihodinovej hrôzovlády v Handlovej sa vyše 4000 Slovákov a Nemcov, mužov, žien a detí schovávalo vo veľkej šachte pred boľševickými hordami. Ležali na holých doskách napravo a naľavo od banskej vlečky. V baníckom sídlisku ukradli „osloboditelia“ baníkovi jeho jedinú kravu, kradli náramkové hodinky, snubné prstene a obuv.

Obyvatelia, ktorých sa mohli zmocniť, boli trýznení, zabití a zakopaní. Nemeckí vojaci, ktorí priniesli oslobodenie od boľševických hord, boli pozdravovaní so slzami radosti. — Súčasne hlásili rozhlasové stanice v Moskve, Londýne a v Banskej Bystrici, že nemecké vojská obsadzujú Slovensko. 919

Proti centru povstaleckého hnutia

Letecká výzvedná služba a zprávy výzvedných oddielov svedčili o tom, že protivník je teraz odhodlaný brániť centrum povstaleckého hnutia Banskú Bystricu, Zvolen a Kremnicu z plánovite vybudovaných pozícií. Nepriateľ ešte stále disponoval silným delostrelectvom, mínometmi a mnohými, i keď len zriedkavo nasadenými tankmi. Ich 7,5 cm-PTK a 2 cm PLK nám sťažovali frontálny útok. Jednotlivé skupiny bánd, ktoré sa nepodarilo na obsadenom území úplne rozohnať, podporovali hlavné ozbrojené sily nepriateľa neustálymi individuálnymi akciami, vyhadzovaním hradských a mostov. Heimatschutz a Hlinkova garda v značnej miere prevzali úlohu zabezpečiť náhradné spojenie.

U nepriateľa bola hlásená silná letecká preprava. Sovieti zhadzovali predovšetkým špecialistov pre boj bánd. Ich dopravné lietadlá privádzali na letiská najmodernejšie zbrane a potrebné strelivo. Zo dňa na deň bola zrejmejšia réžia Moskvy. Sovietski stíhači sa zjavovali častejšie než predtým pri hĺbkových útokoch a na útok našich bojových lietadiel odpovedal nepriateľský nálet asi 150 štvormotorových bombardovacích lietadiel. Okrem toho dopravil nepriateľ vzdušnou cestou takzvanú československú paradesantnú brigádu, ktorá bola dobre vyzbrojená a vycvičená a mala posilniť odboj. — Napriek tomu sa podarilo osvedčenej bojovej skupine Schill dobyť z juhu a severu dôležitú kremnickú dolinu a frontálnym útokom na východ dobyť Krupinu. Tým sme sa zmocnili hradskej, ktorá vedie na Zvolen.

Kruh okolo hlavných ozbrojených síl nepriateľa sa začínal uzavierať podľa veľkorysého operačného plánu. Z juhu z maďarského priestoru vyrazila pancierová divízia granátnikov Horst Wessel obchvatným manévrom smerom na pohorie Tatier, kým SS brigáda Dirlewanger sa prebýjala z Ružomberka na juh a neustálym bojom znemožňovala bandám pokusy o prelom smerom na západ. Pancierová divízia Tatra útočila frontálne na západe a bola odbremenená útokom bojovej SS skupiny Schill z juhu smerom na Zvolen.

Vojenské velenie si bolo pri všetkých svojich prípravách na posledný rozhodujúci úder vedomé toho, že nesmie konať prenáhlene, že v tomto teréne plnom roklin a hôr sa môže momentálna výhoda rýchlo zmeniť na pravý opak. Na druhej strane však pridobre poznalo aj nutnosť čo najrýchlejšie oslobodiť pokojné obyvateľstvo spod nepredstaviteľnej ukrutnosti boľševických mocipánov a ich židovských prisluhovačov. V Sklených Tepliciach sa napríklad zase našiel jeden z mnohých masových hrobov, v ktorom našlo 188 miestnych obyvateľov hroznú smrť pod guľometnou paľbou a ručnými granátmi. Mnohí iní boli odvlečení a našli svoj hrob v temrave niektorej hory. Pomocou utečencov možno sčasti zistiť, kto je zodpovedný za tieto krviprelievania. Vo väčšine prípadov sú to židia, sovietski komisári a zločinecké povahy, ktoré už dávno stratili akýkoľvek ľudský cit. Komandá bezpečnostnej polície a SD, ktoré postupujú s oddielmi, zisťujú za pomoci obyvateľov tajných pôvodcov povstaleckého hnutia a miestnych národných výborov.

2. októbra sa začal frontálny útok proti obrannej línii nepriateľa. Kým Kríž n/Hronom sa podarilo po tvrdošijnom odpore na druhý deň zabrať, v priestore Kremnica prebiehal premenlivý boj s početne silnejším nepriateľom. Pravidelné vojenské oddiely nepriateľa sa stále znova pokúšajú protiútokmi získať späť dobyté územie a tankmi a nasadenými strelcami obnoviť starú bojovú línii. Esesmani museli dobyť ťažké tankové zátarasý z betónu, železničných koľajníc a zatĺčených kmeňov. Kde nebol možný prechod vo dne, tam osvedčení muži

riskovali výpad pod ochranou noci a zozadu prepadávali hniezda odporu. Viaceré nepriateľské batérie boli dobyté útokom.

6. októbra odpoľudnia sa ocitli jednotky divízie Tatra znovu proti nepriateľským tankom, vyradili ich zbraňami pre boj zblízka, vyrazili do útoku, dobyli mesto Kremnicu a dosiahli hradsú na Zvolen. Naše bojové lietadlá zaútočili proti nepriateľským kolónam a zničili najmenej 25 vozidiel. Odvážnym útokom sa dobyli dominujúci hornatý terén východne od Kremnice, a tým sa zároveň oslobodilo jedno z najväčších území nemeckej národnej skupiny spod teroru bánd.

Počasiu sa zmenilo. Studený dážď šľahal a premáčal bojujúcich až na kožu. Horské potoky zalievali lúky a nžiny. Vo vykopaných tankových zákopoch sa hromadila voda. Dobyté pozície sa už nedali použiť. Protivník sa ešte tvrdošijne staval na odpor, dúfal, že ho zachráni sovietske divízie, ktoré údajne rýchlo postupovali z maďarského priestoru na sever. Vedúci agenti však už spoznali, že svoju hru prehrali. V pripravených lietadlách opustili miesta svojich nespočetných zločínov. Na letisku pri Telgárte sa podarilo esesmanom ukoristiť dvadsať nepriateľských lietadiel, vrátane jedného luxusného cestovného lietadla. Zmätok u nepriateľa očividne vzrastal. Zajatci a prebehľáci hlásili, že vo Zvolene a v Banskej Bystrici drancujú zásoby alkoholu, že nejednotnosť medzi jednotlivými stranami rastie z hodiny na hodinu. Nájdené rozkazy nepriateľa, ktoré hrozia trestom za zbabelosť a svojvoľné plienenie, načrtávajú jasný obraz o bojovej morálke. Rozpory medzi rôznymi veliteľskými miestami boli čoraz zrejmejšie.

Dopoludnia 26. októbra dorazil prvý prápor bojovej skupiny Schill do Zvolena. SS-obersturmbannführer zistil pri preskúšaní telefónnych línií na svojom novom stanovisku v jednom hoteli mesta, že sú neporušené. Dovolal sa generála Goliana, šéfa generálneho štábu povstaleckých jednotiek, a vyzval ho, aby bezpodmienečne kapituloval. Golian sa chcel poradiť s „Národnou radou“ v Banskej Bystrici. Ku konečnému rozhodnutiu nedošlo, pretože medzitým bolo telefonické spojenie prerušené.

Odpor zadného bojového zaistenia na hradskej od Banskej Bystrice sa láme. O 17,30 hod. sa ešte raz spustila delostrelecká paľba všetkých ráží na prvý prápor. Napriek polhodinovej ostrej paľbe útok pokračoval. Na letisku Tri Duby ležali trosky viacerých sovietskych dopravných lietadiel. Všetky mosty cez prudký horský potok boli vyhodené. Preniknúť mohla len pechota a neskoršie jednotlivé útočné delá. Za súmraku sa zjavili medzi zalesnenými horskými hrebeňmi prvé domy Banskej Bystrice.

Ešte tej istej noci sa jednotlivé oddiely s ťažkými a ľahkými guľometmi vyštveľali na skaly. Pod ochranou hustých lesov obchádzali esesmani nepriateľské zátarasý a hniezda odporu. Pred svitaním vnikli z neočakávanej strany do poslednej bašty pučistov, premožli odpor prekvapených bolševikov, ktorý vzbĺkol, a prenikali smerom k rôznym východom z mesta. 27. októbra krátko po 6. hod. bola Banská Bystrica pevne v našich rukách. V horách stále padal hustý jesenný dážď. Premáčal tých, ktorí utiekli do lesov. Hlad a zima na nich dorážali rovnako ako vedomie nezmyselnosti ich podujatia. Stále sa zväčšovali oddiely, ktoré sa vracali do mesta, aby sa dobrovoľne hlásili na nemeckých služobniach. Ustato sa vliekli cez mesto, v ktorom z mnohých domov viali slovenské zástavy. Aj toto mesto odhalilo teraz svoj skutočný charakter, keď za jednotkami SS so spevom vpochoďovali slovenské roty s páskou Hlinkova garda na rukáve.

28. októbra sa chcel pán Beneš stať z milosti Moskvy opäť krstným otcom Československa. Nemeckí vojaci sa však postarali o to, aby v tento deň zločinný príznak zanikol. Ďakovná reč prezidenta slovenskej republiky dr. Tisu pred nastúpenou nemeckou armádou v deň oslobodenia v Banskej Bystrici bola obnoveným priznaním k zväzku s nemeckým národom.

Urobme bilanciu potlačeného puču, za ktorý nesie zodpovednosť Moskva a Londýn a pre ktorý sa nechali zneužiť časti slovenského národa: vyše 4000 zistených mŕtvych na strane nepriateľa, asi 17 000 zajatých. Ukoristené alebo

zničené boli: 2 obrnené vlaky, 267 lietadiel, 104 tankov, 309 diel, 800 motorových vozidiel, veľké množstvo zbraní a streliva, sklady potravín, pohonných látok, výstroja, ako aj 94 lokomotív a vyše 2000 železničných vozňov.

Bezpečnostnej polícii sa začiatkom novembra podarilo dostať do rúk dvoch najdôležitejších strojcov sprisahania: „generála prvej československej armády“ Viesta a náčelníka jeho generálneho štábu Goliana. Našli ich v civile v senníku istého kopaničiara v Nízkyh Tatrách. To bol málo slávny záverečný obraz krvavej tragédie, ktorá priniesla slovenskému národu mnohotisíc násobnú vraždu, skazu a spustošenie. Kto pozná túto krajinu s jej horami a roklinami, s jej tisícokými prirodzenými prekážkami a kto pozná zákerné bojové metódy banditov, môže snád približne posúdiť, aký výkon podal každý jednotlivý vojak. Početné hroby nemeckých vojakov sú dôkazom tvrdých bojov, ale aj nemeckej vernosti k spojeneckej slovenskej republike.

„Böhmen und Mähren“, 1944, čís. 11-12. (Z nemčiny preložila HT.)

570

1945, január 1. Moskva. — Interview zástupcu redakčnej rady Československých listov s členmi delegácie Slovenskej národnej rady L. Novomeským a J. Ursíny.

Rozhovor s delegátmi Slovenskej národnej rady

V minulých dňoch prišla z Londýna do Moskvy delegácia Slovenskej národnej rady, ktorá bola poverená viesť so zahraničnými činiteľmi dôležité politické rokovania.

Delegáciu tvoria: poslanec Ján Ursíny, miestopredseda Slovenskej národnej rady, básnik Laco Novomeský, miestopredseda Slovenskej národnej rady, a ako vojenský zástupca podplukovník Mirko Vesel. Delegácia zdržuje sa teraz v Sovietskom sväze za svojej spätočnej cesty na oslobodené územie Slovenska.

Zástupca redakčnej rady Čsl. listov obrátil sa na menovaných činiteľov Slovenskej delegácie a položil im niekoľko otázok.

Rozhovor s poslancom Jánom Ursíny

S akým poslaním poslala Vašu delegáciu Slovenská národná rada do zahraničia a ako ďalekosiahle boli Vaše plné moci?

Odpoveď: Poslaním delegácie SNR bolo vyjasnenie vzájomného pomeru a právomoci medzi prezidentom a čl. vládou na strane jednej a SNR na strane druhej. Bolo to nutné preto, lebo SNR ako domáci revolučný orgán bude vykonávať svoju funkciu do tých čias, kým demokratickým spôsobom zvolení legitímni zástupcovia národa neujmú sa svojho úkolu. Styk SNR s prezidentom a vládou bol pre technické ťažkosti veľmi nedokonalý, a keďže je potrebné, aby ich spolupráca bola hladká a bez nedorozumení — veď všetci ideme za jednotným cieľom, a to obnovením demokratickej ČSR — bolo potrebné vybaviť veci osobne.

S ktorými činiteľmi ste v Londýne rokovali a aký bol priebeh vašich rokovaní?

Odpoveď: Delegácia rokovala v Londýne s prezidentom, vládou a št. radou. Priebeh rokovaní bol srdečný a môžem s uspokojením povedať, že to, čo bolo potrebné vyjasniť, sme vyjasnili, a že to, na čo sa v Londýne dívali ináč, ako